

АНТИМОНОПОЛЬНИЙ КОМІТЕТ УКРАЇНИ

Головам територіальних відділень

Про оформлення касаційних скарг до Верховного Суду

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ

*N 66/01
від 08.05.2018р.*

Цей лист Антимонопольного комітету України (далі – Комітет) розроблений у зв'язку з набранням чинності 15.12.2017 новими редакціями Господарського процесуального кодексу України та Кодексу адміністративного судочинства України, з метою належного та якісного супроводження справ органів Комітету під час їх розгляду у Верховному Суді.

Відповідно до пункту 1.3 наказу Голови Комітету від 15.05.2009 № 60 (із змінами, внесеними наказом від 29.04.2011 № 52) «Про порядок супроводження справ у судах» в усіх випадках проекти касаційних скарг територіального відділення, а за окремим дорученням – уповноважених членів Комітету, а також і проекти відзивів (заперечень) територіальних відділень на касаційні скарги надсилаються до Юридичного департаменту Комітету з метою узгодження правового обґрунтування зазначених процесуальних документів.

Проекти зазначених скарг та відзивів (заперечень) територіальні відділення надсилають до Комітету засобами електронного та (або) факсимільного зв'язку не пізніше п'яти робочих днів до дня закінчення строку подання відповідної скарги та відзиву (заперечення).

Звертаємо увагу, що за результатами аналізу рішень касаційного суду Юридичний департамент складає узагальнюючі висновки, які направляються до територіальних відділень електронною поштою. Одночасно для подальшого використання в роботі ці судові рішення розміщуються на поштовому сервері Комітету в розділі «Общие папки/Юридичний департамент АМКУ/Судова практика».

Крім того, відповідно до пункту 10 частини першої статті 152 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» Державна судова адміністрація України забезпечує ведення Єдиного державного реєстру судових рішень, в якому розміщуються судові рішення (<http://revestr.court.gov.ua>).

Слід звернути увагу на те, що при наданні (надсиланні до) суду відповідно до вимог ГПК України та КАС України доказів (копій документів) у справах необхідно враховувати вимоги наказу Держспоживстандарту України від 07.04.2003 № 55, яким затверджений Національний стандарт України «ДСТУ 4163-2003» «Державна уніфікована система документів Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів».

Відповідно до пункту 5.27 цього Національного стандарту України, відмітку про засвідчення копії документа складають зі слів «Згідно з оригіналом», назви посади, особистого підпису особи, яка засвідчує копію, її ініціалів та прізвища, дати засвідчення копії.

Виходячи з наведеної норми, при долученні копій документів до позовної заяви, апеляційної та касаційної скарг, відзивів на позови, апеляційні та касаційні скарги тощо, копії документів повинні бути належним чином завірені. При цьому особа завіряє копії лише тих документів, оригінали яких знаходяться у неї.

Також слід звернути увагу, що:

- касаційні скарги оформлюються на папері формату А4;
- мінімальні розміри полів становлять: ліве – 30 мм; праве – 10 мм; верхнє і нижнє – по 20 мм;
- увесь текст касаційної скарги має бути набраний шрифтом гарнітури Times New Roman, кегель – 12 – 14 друкарських пунктів;
- міжрядковий інтервал – 1–1,5 рядка, відступ першого рядка абзацу – 1,25 см;
- вирівнювання тексту – по ширині сторінки;
- дозволяється виділяти заголовки та ключові доводи касаційної скарги напівжирним, курсивом та підкресленим шрифтом;
- виділення тексту касаційної скарги іншим кольором не допускається (крім випадків, коли до тексту скарги включаються кольорові діаграми або інші кольорові графічні матеріали).

1. Щодо вимог до форми та змісту касаційної скарги Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України)

Насамперед слід звернути увагу, що касаційному оскарженню підлягають тільки ті судові рішення чи ухвали, які визначені у статті 287 ГПК України, зокрема, у касаційному порядку можуть бути оскаржені рішення суду першої інстанції після апеляційного перегляду справи та постанови суду апеляційної інстанції, крім:

- рішень, ухвал суду першої інстанції та постанов, ухвал суду апеляційної інстанції у справах, рішення в яких підлягають перегляду в апеляційному порядку Верховним Судом;
- судових рішень у малозначних справах, крім випадків, якщо:
 - касаційна скарга стосується питання права, яке має фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовної практики;
 - особа, яка подає касаційну скаргу, відповідно до цього Кодексу позбавлена можливості спростувати обставини, встановлені оскарженим судовим рішенням, при розгляді іншої справи;
 - справа становить значний суспільний інтерес або має виняткове значення для учасника справи, який подає касаційну скаргу;
 - суд першої інстанції відніс справу до категорії малозначних помилково.

Також вказаною статтею встановлено вичерпний перелік ухвал суду першої інстанції, які можуть бути оскаржені в касаційному порядку, після апеляційного перегляду справи:

- про забезпечення позову, заміну заходу забезпечення позову;
- про повернення заяви позивачеві (заявникові);
- про відмову у відкритті провадження у справі;
- про закриття провадження у справі;
- про залишення позову (заяви) без розгляду;
- про відмову у відкритті провадження за нововиявленими або виключними обставинами;
- про розгляд скарг на рішення, дії (бездіяльність) органів Державної виконавчої служби, державного виконавця, приватного виконавця;
- про заміну чи відмову у заміні сторони у справі (процесуальне правонаступництво) або сторони виконавчого провадження;

- про звернення стягнення на грошові кошти, що належать іншим особам, чи нерухоме майно, право власності на яке не зареєстровано в установленому законом порядку;
- про визначення частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами;
- та ухвали суду апеляційної інстанції:
- про відмову у відкритті або закритті апеляційного провадження;
- про повернення апеляційної скарги;
- про зупинення провадження;
- про забезпечення позову, заміни заходу забезпечення позову, щодо зустрічного забезпечення;
- про відмову ухвалити додаткове рішення;
- про роз'яснення рішення чи відмову у роз'ясненні рішення;
- про внесення або відмову у внесенні виправлень у рішення;
- про повернення заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами;
- про відмову у відкритті провадження за нововиявленими або виключними обставинами;
- про заміну сторони у справі;
- про накладення штрафу в порядку процесуального примусу, окремі ухвали, а також ухвали і постанови суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку та постанови суду апеляційної інстанції у справах про банкрутство.

Відповідно до частини першої статті 293 ГПК України суд відмовляє у відкритті касаційного провадження, якщо касаційну скаргу подано на рішення, яке не підлягає касаційному оскарженню.

При цьому статтею 43 ГПК України встановлено, що залежно від конкретних обставин суд може визнати подання скарги на судові рішення, яке не підлягає оскарженню, зловживанням процесуальними правами та застосувати до скаржника заходи, визначені ГПК України.

Відповідно до статті 289 ГПК України касаційна скарга подається безпосередньо до суду касаційної інстанції.

Проте підпунктом 17.5 частини першої Перехідних положень ГПК України встановлено, що до дня початку функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи апеляційні та касаційні скарги подаються учасниками справи до або через відповідні суди, а матеріали справ витребовуються та надсилаються судами за правилами, що діяли до набрання чинності цією редакцією Кодексу. У разі порушення порядку подання апеляційної чи касаційної скарги відповідний суд повертає таку скаргу без розгляду.

Відповідно до статті 288 ГПК України касаційна скарга на судові рішення подається протягом двадцяти днів з дня його проголошення.

Якщо в судовому засіданні було оголошено лише вступну та резолютивну частини судового рішення, що оскаржується, або у разі розгляду справи (вирішення питання) без повідомлення (виклику) учасників справи зазначений строк обчислюється з дня складення повного судового рішення.

Учасник справи, якому повне судові рішення не було вручено у день його проголошення або складення, має право на поновлення пропущеного строку на касаційне оскарження, якщо касаційна скарга подана протягом двадцяти днів з дня вручення йому такого судового рішення.

Строк на касаційне оскарження може бути також поновлений в разі пропуску з інших поважних причин, крім випадку, коли касаційна скарга подана після спливу одного року з дня складення повного тексту судового рішення.

Отже, якщо учаснику справи не було вручено повний текст рішення у день його проголошення або складення, двадцятиденний строк на касаційне оскарження обчислюється з дня вручення йому такого судового рішення, але, подаючи касаційну скаргу, скаржнику обов'язково необхідно просити суд про поновлення строку на касаційне оскарження, оскільки в іншому випадку на виконання частини третьої статті 292 ГПК України така касаційна скарга буде залишена судом без руху.

Також відповідно до частини четвертої статті 292 ГПК України касаційна скарга не приймається до розгляду і повертається судом, якщо:

- касаційна скарга подана особою, яка не має процесуальної дієздатності, не підписана, підписана особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не зазначено;
- скаргу подано в інший спосіб, ніж до суду касаційної інстанції;
- до надіслання ухвали про відкриття касаційного провадження від особи, яка подала скаргу, надійшла заява про її відкликання;
- у касаційній скарзі не викладені передбачені цим Кодексом підстави для оскарження судового рішення в касаційному порядку.

Відповідно до статті 290 ГПК України у касаційній скарзі повинно бути зазначено:

- найменування суду касаційної інстанції;
- повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) особи, яка подає касаційну скаргу, її місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштовий індекс, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України, реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серія паспорта для фізичних осіб - громадян України, номери засобів зв'язку та адресу електронної пошти, за наявності;
- повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) інших учасників справи, їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб);
- судові рішення, що оскаржуються;
- обґрунтування того, в чому полягає неправильне застосування норм матеріального права чи порушення норм процесуального права, що призвело до ухвалення незаконного судового рішення (рішень);
- вимоги особи, яка подає скаргу;
- дата отримання копії судового рішення суду апеляційної інстанції, що оскаржується;
- перелік доданих до скарги документів.

Касаційна скарга підписується особою, яка подає скаргу, або її представником. До касаційної скарги, поданої представником, додається довіреність або інший документ, що посвідчує повноваження представника (належним чином завірена копія наказу Голови Комітету про призначення голови територіального відділення Комітету), якщо в справі немає підтвердження такого повноваження.

До касаційної скарги також додаються:

- докази, що підтверджують дату отримання копії оскаржуваного рішення суду апеляційної інстанції, за наявності;
- документи, що підтверджують сплату судового збору у встановлених порядку і розмірі, або документи, що підтверджують підстави звільнення від сплати судового збору відповідно до закону (оригінал платіжного доручення);
- докази направлення іншим учасникам справи копії касаційної скарги та доданих до неї документів, які у них відсутні, листом з описом вкладення (оригінал опису вкладення у цінний лист та чеку про сплату за поштове відправлення).

У разі недотримання вказаних вище вимог суд відповідно до статті 292 ГПК України залишає таку касаційну скаргу без руху.

Якщо суд залишив касаційну скаргу без руху, необхідно усунути недоліки касаційної скарги у порядку та строк, встановлений судом.

2. Щодо вимог до форми та змісту касаційної скарги Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України)

Статтею 328 КАС України встановлено, що учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, мають право оскаржити в касаційному порядку рішення суду першої інстанції після апеляційного перегляду справи, а також постанову суду апеляційної інстанції повністю або частково, крім:

- рішення, ухвали суду першої інстанції та постанови, ухвали суду апеляційної інстанції у справах, рішення, в яких підлягають перегляду в апеляційному порядку Верховним Судом;
- судові рішення у справах незначної складності, крім випадків, якщо:
 - касаційна скарга стосується питання права, яке має фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовної практики;
 - особа, яка подає касаційну скаргу, відповідно до цього Кодексу позбавлена можливості спростувати обставини, встановлені оскарженим судовим рішенням, при розгляді іншої справи;
 - справа становить значний суспільний інтерес або має виняткове значення для учасника справи, який подає касаційну скаргу;
 - суд першої інстанції відніс справу до категорії справ незначної складності помилково.

Також вказаною статтею встановлено, що у касаційному порядку можуть бути оскаржені ухвали суду першої інстанції, після їх перегляду в апеляційному порядку про:

- забезпечення позову;
- заміну заходу забезпечення позову;
- повернення заяви позивачеві (заявникові);
- відмови у відкритті провадження у справі;
- відкриття провадження у справі з порушенням правил підсудності;
- залишення позову (заяви) без розгляду;
- закриття провадження у справі;
- відмову у відкритті провадження про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами;
- заміни сторони у справі (процесуальне правонаступництво) або сторони виконавчого провадження.

Відповідно до частини першої статті 333 КАС України суд відмовляє у відкритті касаційного провадження, якщо касаційну скаргу подано на рішення, яке не підлягає касаційному оскарженню.

При цьому статтею 45 КАС України також встановлено, що залежно від конкретних обставин суд може визнати подання скарги на судові рішення, яке не підлягає оскарженню, зловживанням процесуальними правами та застосувати до скаржника заходи, визначені КАС України.

Відповідно до статті 331 КАС України касаційна скарга подається безпосередньо до суду касаційної інстанції.

Проте підпунктом 15.5 Перехідних положень КАС України встановлено, що до дня початку функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи апеляційні та касаційні скарги подаються учасниками справи до або через відповідні суди, а матеріали справ витребовуються та надсилаються судами за правилами, що діяли до набрання чинності цією редакцією Кодексу. У разі порушення порядку подання апеляційної чи касаційної скарги відповідний суд повертає таку скаргу без розгляду.

Відповідно до статті 329 КАС України Касаційна скарга на судові рішення подається протягом тридцяти днів з дня його проголошення.

У разі якщо в судовому засіданні було оголошено лише вступну та резолютивну частину судового рішення або розгляду справи (вирішення питання) без повідомлення (виклику) учасників справи, зазначений строк обчислюється з дня складення повного судового рішення.

Учасник справи, якому повне судові рішення не було вручено у день його проголошення або складення, має право на поновлення пропущеного строку на касаційне оскарження, якщо касаційна скарга подана протягом тридцяти днів з дня вручення йому такого судового рішення.

Строк на подання касаційної скарги також може бути поновлений у разі його пропуску з інших поважних причин, крім випадку, коли касаційна скарга подана після спливу одного року з дня складення повного тексту судового рішення.

Отже, якщо учаснику справи не було вручено повний текст рішення у день його проголошення або складення, двадцятиденний строк на касаційне оскарження обчислюється з дня вручення йому такого судового рішення. але, подаючи касаційну скаргу, скаржнику обов'язково необхідно просити суд про поновлення строку на касаційне оскарження, тому що в іншому випадку на виконання частини третьої статті 332 КАС України така касаційна скарга буде залишена судом без руху.

Також відповідно до частини п'ятої статті 332 КАС України касаційна скарга не приймається до розгляду та повертається суддею-доповідачем, якщо:

- касаційна скарга подана особою, яка не має адміністративної процесуальної дієздатності, не підписана або підписана особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не зазначено;
- скаргу подано в інший спосіб, ніж до суду касаційної інстанції;
- до надіслання ухвали про відкриття касаційного провадження від особи, яка подала скаргу, надійшла заява про її відкликання;
- у касаційній скарзі не викладені передбачені цим Кодексом підстави для оскарження судового рішення в касаційному порядку.

Слід звернути увагу, що відповідно до статті 330 КАС України у касаційній скарзі зазначаються:

- найменування суду касаційної інстанції;
- повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові для фізичних осіб) особи, яка подає касаційну скаргу, її місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштовий індекс, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України, реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серія паспорта для фізичних осіб - громадян України, номери засобів зв'язку та адреса електронної пошти, офіційна електронна адреса, за наявності;
- судові рішення, що оскаржуються;
- обґрунтування вимог особи, що подає касаційну скаргу, із зазначенням того, у чому полягає неправильне застосування норм матеріального права чи порушення норм процесуального права;
- вимоги особи, що подає касаційну скаргу, до суду касаційної інстанції;
- у разі необхідності - клопотання особи, що подає касаційну скаргу (про зупинення дії рішення суду першої та апеляційної інстанції, про поновлення строків подачі касаційної скарги тощо);
- дата отримання копії судового рішення суду апеляційної інстанції, що оскаржується;
- перелік матеріалів, що додаються.

Касаційна скарга може містити клопотання особи про розгляд справи за її участю. За відсутності такого клопотання вважається, що особа не бажає брати участь у судовому засіданні суду касаційної інстанції.

Слід звернути особливу увагу на вказану норму, оскільки наявність або відсутність такого клопотання має важливе процесуальне значення для суду при визначенні провадження судового розгляду справи. За наявності такого клопотання особа, яка подала касаційну скаргу, та інші особи, які беруть участь у справі, повідомляються про день та час розгляду справи.

Тому під час подання касаційної скарги необхідно просити суд розглядати справу за участю представника Комітету, оскільки за відсутності такого клопотання колегія суддів може розглянути справу у письмовому провадженні.

До касаційної скарги додаються документ про сплату судового збору, а також копії касаційної скарги відповідно до кількості учасників справи.

У разі недотримання вказаних вимог суд відповідно до статті 332 КАС України залишає таку касаційну скаргу без руху.

3. Щодо обґрунтування підстав для скасування судом касаційної інстанції судових рішень повністю або частково

Відповідно до статей 331 ГПК України та 351 КАС України підставами для скасування судом касаційної інстанції судових рішень повністю або частково й ухвалення нового рішення у відповідній частині або зміни рішення є неправильне застосування норм матеріального права або порушення норм процесуального права.

Порушення норм процесуального права може бути підставою для скасування або зміни рішення лише за умови, якщо це порушення призвело до ухвалення незаконного рішення.

Неправильним застосуванням норм матеріального права вважається: неправильне тлумачення закону, або застосування закону, який не підлягає застосуванню, або незастосування закону, який підлягав застосуванню.

При цьому недостатньо лише формально зазначити у касаційній скарзі, що судами попередніх інстанцій було неправильно застосовано норми матеріального права та/чи порушено норми процесуального права, та викласти заперечення по суті спору.

Скаржник повинен чітко вказати, яку саме норму *матеріального* права судами попередніх інстанцій було неправильно застосовано, а також обґрунтувати, у чому полягає помилка судів при застосуванні відповідної норми матеріального права та як, на думку скаржника, відповідна норма повинна застосовуватись.

Відповідно, при посиланні скаржником на порушення судами попередніх інстанцій норм *процесуального* права у касаційній скарзі необхідно зазначити, яку саме норму процесуального права було порушено судами, та обґрунтувати, у чому таке порушення полягає.

Наслідком недотримання вказаних вимог є повернення судом касаційної скарги, а у випадку повторного звернення зі скаргою після повернення із вказаних підстав – відмова у відкритті касаційного провадження у зв'язку з неповажністю підстав пропуску строку на касаційне оскарження.

Отже, у касаційній скарзі необхідно чітко визначити, з посиланням на закон, мотиви, за якими особа, що подає касаційну скаргу, вважає рішення судів неправильними з точки зору їх законності та обґрунтованості.

4. Межі перегляду судових рішень судом касаційної інстанції

Також слід звернути увагу на межі перегляду судами касаційних інстанцій судових рішень, визначені статтею 300 ГПК України та статтею 341 КАС України.

Зокрема, відповідно до зазначених норм, перевіряючи у касаційному порядку судові рішення, суд касаційної інстанції переглядає судові рішення в межах доводів та вимог касаційної скарги та на підставі встановлених фактичних обставин справи перевіряє правильність застосування судом першої чи апеляційної інстанції норм матеріального і процесуального права.

Суд касаційної інстанції не має права встановлювати або вважати доведеними обставини, що не були встановлені у рішенні або постанові суду чи відхилені ним, вирішувати питання про достовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими, збирати чи приймати до розгляду нові докази або додатково перевіряти докази.

Суд не обмежений доводами та вимогами касаційної скарги, якщо під час розгляду справи буде виявлено порушення норм процесуального права, які є обов'язковою підставою для скасування рішення, або неправильне застосування норм матеріального права.

У суді касаційної інстанції не приймаються і не розглядаються вимоги, що не були предметом розгляду в суді першої інстанції. Зміна предмета та підстав позову у суді касаційної інстанції не допускається.

Виходячи з вищенаведеного, відповідно до вимог статті 300 ГПК України та 341 КАС України суд касаційної інстанції перевіряє доводи касаційної скарги, що стосуються порушень норм процесуального права, порядку виявлення, фіксації, дослідження та оцінки доказів, та правильність застосування норм матеріального і процесуального права і якщо при одержанні доказів, їх оцінці судом було допущено порушення згаданих норм, то суд касаційної інстанції має право дати цим порушенням відповідну оцінку.

Разом з цим, суд касаційної інстанції при розгляді справи в касаційному порядку не може:

- досліджувати докази;
- встановлювати та визнавати доведеними обставини, що не були встановлені в судовому рішенні;
- вирішувати питання про достовірність того чи іншого доказу.

Відповідно до вищенаведених вимог ГПК України та КАС України, подані до касаційної інстанції додаткові матеріали не можуть бути підставою для встановлення нових обставин. Такі додаткові докази є лише свідченням неповноти розгляду справи судами попередніх інстанцій. Якщо для перевірки законності та обґрунтованості судових рішень виникне потреба у вчиненні зазначених дій, це є підставою для направлення судом касаційної інстанції справи на новий розгляд.

З прийняттям цього Інформаційного листа визнати таким, що втратив чинність, Інформаційний лист Антимонопольного комітету України № 63/01 «Про оформлення касаційних скарг до Вищого господарського суду України і Вищого адміністративного суду України» (лист Антимонопольного комітету України від 25.12.2013 № 300-25.2/01-12744).

Голова Комітету

Ю. ТЕРЕНТЬЄВ